

PŘÍČINY VZNIKU NEGATIVNÍCH SOCIÁLNÍCH JEVŮ A MOŽNOSTI JEJICH PREVENCE Z POHLEDU POLICISTŮ ČR

Ján Šugár^{*)}

ABSTRAKT

V príspevku autor, na základe analýzy názorov policajtov z územných odborov Polície ČR, ukazuje, aké príčiny vedú ku vzniku negatívnych sociálnych javov. Autor sa snaží v príspevku taktiež poukázať na možnosti prevencie vzniku negatívnych sociálnych javov v mieste služobného zaradenia opýtaných policajtov.

Kľúčové slová:

konflikt, sociálny konflikt, príčina vzniku, prevence

ABSTRACT

Based on the analysis of the views of police officers of territorial police trade union, the paper shows what kind of causes lead to the formation of negative social phenomena. The author also attempts to refer to the possibility of prevention of negative social phenomena at the place of work of policemen interviewed.

Key words:

Conflict, social conflict, cause of creation, prevention

1 ÚVOD

Příčin, které mohou vést ke vzniku negativních sociálních jevů, může být celá řada a většinou nelze definovat jednu jasnou konkrétní příčinu, která by vše vysvětlovala. Většina negativních sociálních jevů je podmíněna multifaktoriálně, vzniká řetězením mnoha příčin a podmínek, které jejich vývoj umožňují či usnadňují. Lze však obecně říci, že neřešení příčin vzniku negativních sociálních jevů, které jsou zatím ve fázi latence, může vést k jejich manifestaci v sociální realitě ve formě

*) Dr. Ján Šugár, CSc., Policejní akademie ČR v Praze, Lhotecká 559/7, 143 01 Praha 4, telefon: 606 435 015, mail: sugar@polac.cz

určitého protiprávního, mnohdy i násilného jednání. Negativní sociální jevy velmi často vznikají jako výsledky střetů určitých zájmů (např. ekonomických, politických, předmětem jsou určité „obchodovatelné“ statky hmotné či nehmotné povahy, výhody apod.) nebo hodnot (což je méně hmatatelné, souvisí s ideovým zaměřením skupin, tradicemi, náboženstvím, často jsou také patrné historické souvislosti). Ovšem ani toto dělení není bezproblémové a málokterý negativní sociální jev je střetem čistě hodnotovým nebo čistě zájmovým, vždy záleží na subjektivní interpretaci každého jednotlivého aktéra, přičemž ani jednotlivci tvořící ve svém souhrnu jednu ze stran „jevu“ nemusí mít stejný pohled a názor. Krystalické podoby těchto dvou krajních kategorií bychom proto hledali stěží.

Nejčastěji jsou v obecné rovině příčiny vzniku negativních sociálních jevů vymezovány následujícím způsobem:¹

- 1) nefungující stát, nedůvěra v instituce a jejich fungování, znechucení politikou (tj. špatné a netransparentní hospodaření státu, existence zkorumpovaných politicko-ekonomických elit, případná propojenost mafie a policie zejm. v některých městech, slabá vymahatelnost práva, zvyšování kompetencí nadnárodních institucí na úkor národních suverenit);
- 2) narušené sociální vztahy (jako nefungující sociální vazby na regionální, ale i v individuální rovině, lidsky rozrušené či neukotvené sociální oblasti, zejména problém umělého masového zalidnění);
- 3) nedosažitelný status, touha patřit k „elitě“, mobilitně uzavřený společenský systém, který umožňuje „sociální parazitování určité skupiny lidí“ na úkor celku, což je vnímáno jako nespravedlivé, sociální nerovnost, disfunkčnost sociálního systému, který nemotivuje k tomu najít si práci, snižující se životní úroveň;
- 4) nejistota statusové pozice související např. s devalvací řemeslnických profesí (jako motiv pro podporu hnutí/stran, které staví na „dělnické třídě“ a zavazují se bojovat za postavení manuálně pracujících, např. Dělnická strana sociální spravedlnosti);
- 5) dlouhodobá nezaměstnanost (v kombinaci s určitými osobnostními rysy, snaha uplatnit se, dělat něco pro „národ“, být „prospěšný“);
- 6) osobní zkušenost (sympatizanti ultrapravic se častěji rekrutují z měst v okolí romských ghatt, z výzkumu vyplynulo, že negativní osobní zkušenost bude hrát významnou roli ve výčtu faktorů, které souvisí s tím, že si lidé osvojují ultrapravicové postoje).

2 PŘÍČINY VZNIKU NEGATIVNÍCH SOCIÁLNÍCH JEVŮ PODLE POLICISTŮ ČR

Na konkrétní příčiny vzniku sociálních konfliktů v jednotlivých krajích ČR jsme se ve výše uvedeném dílčím výzkumném úkolu dotázali policistů vykonávajících službu na územních odborech.² Požádali jsme je, aby ve svých odpovědích vyjádřili zkušenosti celého odboru. Z analýzy jejich odpovědí vyplynulo, že za nejčastější

¹ ŠMÍD, T. Teoretické koncepty výzkumu konfliktu – terminologie, příčiny a dynamika. In *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. Brno : Masarykova univerzita, 2010, s. 34.

² Celkem bylo datováno 83 územních odborů Policie ČR, odpovědělo 83, tzn., návratnost byla 100 %.

příčinu vzniku sociálních konfliktů v místě jejich služebního působení považují zejména neadekvátní a sociální politiku vlády, narušené sociální vztahy mezi skupinami lidí, ekonomickou a sociální nerovnost a dlouhodobou nezaměstnanost. Podrobněji viz následující tabulka.

Srovnání příčin vzniku sociálních konfliktů bylo provedeno na základě velikosti aritmetického průměru vypočteného ze stupnice 1 – 4, kdy 1 – Ne, 2 - Spíše ne, 3 - Spíše ano, 4 – Ano. N – počet odborů, \bar{x} – aritmetický průměr, Std.deviation – směrodatná odchylka. Vyšší průměr vyjadřuje častější příčinu.

Tabulka 1: Příčiny vzniku sociálních konfliktů v místě služebního působení policistů na územních odborech

P.č.	Příčiny výskytu	N	\bar{x}	Std. Deviation
1.	Neadekvátní sociální a ekonomická politika vlády.	82	3,17	0,734
2.	Mobilitně uzavřený společenský systém, který umožňuje „sociální parazitování určité skupiny lidí“ na úkor celku.	82	3,07	0,813
3.	Narušené sociální vztahy mezi skupinami lidí.	82	3,05	0,607
4.	Ekonomická a sociální nerovnost.	83	3,02	0,732
5.	Dlouhodobá nezaměstnanost.	83	3,01	0,862
6.	Slabá právní ochrana či nízká vymahatelnost práva.	83	2,98	0,855
7.	Negativní osobní zkušenost z jednání jiných sociálních skupin.	82	2,94	0,775
8.	Nefungující stát, nedůvěra v instituce a jejich fungování, znechucení politikou.	83	2,92	0,927
9.	Dlouhodobě neřešené problémy v soužití jiných národů a národností s majoritou.	82	2,9	0,938
10.	Nejistota sociálního postavení (ztráta zaměstnání, apod.).	83	2,89	0,733
11.	Připravenost ÚO PČR na řešení negativních soc.jevů	82	2,78	0,721
12.	Slabá připravenost orgánů místní samosprávy na řešení sociálních konfliktů.	82	2,49	0,774
13.	Slabá připravenost Policie ČR na řešení sociálních konfliktů.	82	2,00	0,703

Z přehledu nejčastějších příčin vzniku negativních sociálních jevů lze usoudit, že v podstatě odpovídají obecným příčinám, jak jsme uvedli výše. Policisté, na základě svých zkušeností s řešením negativních sociálních jevů v místech svého služebního zařazení, ve svých názorech na prvních místech zohledňují politické (neadekvátní politika vlády), ekonomické (ekonomická a sociální nerovnost, dlouhodobá nezaměstnanost)) i sociální aspekty (mobilitně uzavřený společenský systém). Za nejčastější příčinu vzniku sociálních konfliktů považují policisté na územních odborech neadekvátní sociální a ekonomickou politiku vlády a za nejméně častou slabou připravenost Policie ČR na řešení sociálních konfliktů.

3 MOŽNOSTI PREVENCE NEGATIVNÍCH SOCIÁLNÍCH JEVŮ

Jedním z cílů řešení výše uvedeného výzkumného úkolu bylo zjištění názorů policistů na možnosti prevence výskytu negativních sociálních jevů a tím částečně předcházet jejich vzniku.

Srovnání pořadí preventivních návrhů policistů bylo provedeno na základě velikosti aritmetického průměru vypočteného ze stupnice 1 – 4, kdy 1 – Ne, 2 - Spíše ne, 3 - Spíše ano, 4 – Ano. N – počet odborů, \bar{x} – aritmetický průměr, St.odch. – směrodatná odchylka. Vyšší průměr vyjadřuje častější preventivní opatření.

Tabulka 2: Setříděný přehled možných opatření vedoucích k omezení vzniku sociálních konfliktů v místě služebního působení policistů

P.č.	K prevenci a řešení negativních sociálních jevů by, podle Vašeho názoru nejvíce přispělo:	N	\bar{x}	St. deviat.
1.	Zřízení kamerového systému v obci	83	3,39	0,678
2.	Přítomnost oddělení Policie ČR	83	3,28	0,915
3.	Vytváření nových pracovních míst ze strany státu a samosprávy ke zvýšení zaměstnanosti v regionu obce	83	3,23	0,786
4.	Spolupráce s fyzickými a právníckými osobami v oblasti prevence sociálně patologických jevů	83	2,88	0,802
5.	Větší počet městských (obecních) policistů	81	2,49	0,976
6.	Zapojení dobrovolníků z řad občanů obce při řešení negativních sociálních jevů	83	2,35	0,818
7.	Vypracování samostatného typového plánu MV ČR pro krizovou situaci vyvolanou negativními sociálními jevy	83	2,01	0,757

Dotázaní policisté ve svých návrzích k omezení výskytu negativních sociálních jevů preferují kombinaci technických (kamerový systém), represivních (přítomnost policie) a sociálních opatření (zvýšení zaměstnanosti). Z tohoto zjištění lze do určité míry vyvodit, že prevence výskytu negativních sociálních jevů by měla obsahovat kombinaci různých legislativních, sociálněpolitických, ale i technických opatření směřujících zejména k eliminaci příčin vzniku těchto jevů.

4 ROLE POLICIE PŘI ZVLÁDÁNÍ NEGATIVNÍCH SOCIÁLNÍCH JEVŮ

Jak již bylo naznačeno v předchozím textu, na negativní sociální jev můžeme také nahlížet z hlediska jeho vývoje a dynamiky a rozeznávat tak jeho jednotlivé fáze:³

- 1) latence („doutnání“);
- 2) manifestace (v našem kontextu v podobě násilných střetů);

³ BURDOVÁ, L., ŠUGÁR, J. Sociální konflikt jako bezpečnostní hrozba. In *Bezpečnostní management a společnost. Sborník Mezinárodní konference*. Brno : Univerzita obrany, 2011. s. 29. CD-ROM.

- 3) eskalace (stupňování);
- 4) mrtvý bod (síly jsou vyrovnány);
- 5) deeskalace (utíšení nesilovými prostředky, vyjednáváním, resp. cílenou komunikací prostřednictvím antikonfliktních týmů apod.);
- 6) řešení (v užším pojetí je navázáno na předchozí fázi a rozumí se jím samotný následný zásah, pokud deeskalace nesilovými prostředky, popř. demonstrací síly ve smyslu „zviditelnění“ pořádkových jednotek, nebyla účinná;
- 7) někdy se uvádí také fáze „budování míru“ (která by v aplikaci do našeho kontextu představovala převedení konstruktivních návrhů na vyřešení sporů, a tedy příčin negativních jevů, do reálné podoby).

Různé vývojové fáze, ve kterých se konflikt nachází, však z hlediska nároků na bezpečnostní složky vyžadují různé nástroje pro jeho zvládnutí. Policie je si těchto souvislostí dobře vědoma, a proto se v její práci objevily instituty jako „Low Profile Policing“ a 3D Strategie (Discussion, De-escalation, Determination). Policie tedy apriori „nezastrašuje“ svou početní převahou a výstrojí, ale vystupuje na veřejnosti v takovém počtu a v takové výstroji, aby nezbuzovala negativní emoce a především nedeklarovala očekávání střetu. Tento koncept se uplatňuje např. v souvislosti s konáním fotbalových utkání na stadionech a v jejich blízkosti

Cílem policejního zákroku je tedy deeskalovat negativní jevy ihned po jejich manifestaci prostřednictvím „vyjednávání“, resp. spíše komunikace a vysvětlování, popř. v další fázi důraznou výstrahou a zviditelněním či demonstrací „síly“. Při další eskalaci konfliktu, pokud se tyto prostředky mívají účinkem, přichází na řadu rychlé „řešení“ v podobě zásahu, vytažení výtržníků z davu a jejich odříznutí od davu a stažení se. V pojetí policejního zákroku tedy není přítomna fáze „mrtvého bodu“, protože strany konfliktu si nejsou rovny, policie zde reprezentuje veřejný zájem a zároveň je v početní převaze vůči reálným narušitelům veřejného pořádku. K dlouhým bojůvkám, ve kterých aktérům docházejí síly až se dostanou do mrtvého bodu, by vzhledem k přijaté strategii vůbec nemělo dojít. Taktéž deeskalace následuje vzhledem k přípravě bezpečnostních složek ihned po manifestaci a k eskalaci konfliktu dochází jen tam, kde deeskalační techniky nebyly účinné. Fáze řešení (zásahu pořádkových jednotek) tedy také nemusí nastat vždy, ale v závislosti na vývoji situace. Policie, která zde víceméně působí hlavně jako represivní složka, se samozřejmě na místě nezabývá fází širšího řešení problému v rovině jeho příčin či dokonce „budováním míru“, nicméně na preventivních aktivitách v oblasti diváckého násilí či extremismu samozřejmě participuje.

ZÁVĚR

Hromadné akce s potenciálem manifestace násilí na veřejně přístupných místech zaujímají v jednotlivých regionech i celorepublikově čelní zastoupení ve struktuře bezpečnostních hrozeb majících svůj fundament v sociální oblasti (manifestujících se jako konflikt mezi sociálními subjekty). Sociální konflikty v podobě střetů extremistů s policií, Romy nebo protidemonstranty při pochodech, bitky fotbalových chuligánů v prostorách stadionů i mimo ně patří k nejčastějším násilně se manifestujícím sociálním konfliktům, které musí jednotlivé kraje na území

České republiky řešit. Zvládání těchto situací ze strany výkonných složek, zejména Policie České republiky je již propracované a je mu věnována dostatečná pozornost. Problémy samozřejmě mohou nastat v menších městech, v lokalitách s nedostatkem zkušeností s podobnými jevy, avšak vzhledem k tomu, že tyto akce bývají většinou ohlášené, není až tak problematické vyžádat si spolupráci zkušenějších kolegů.

LITERATURA

[1] BURDOVÁ, L., ŠUGÁR, J. Sociální konflikt jako bezpečnostní hrozba. In *Bezpečnostní management a společnost. Sborník Mezinárodní konference*. Brno : Univerzita obrany, 2011. s. 29. CD-ROM. ISBN 978-80-7231-790-5

[2] ŠMÍD, T. Teoretické koncepty výzkumu konfliktu – terminologie, příčiny a dynamika. In *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. Brno : Masarykova univerzita, 2010, s. 21-42. ISBN 978-80-210-5288-8.

[3] ZEMAN, P. et al. *Česká bezpečnostní terminologie : výklad základních pojmů*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2002. 186 s. ISBN 80-210-3037-2.

Článek recenzovali dva nezávislí recenzenti.